

11. Самохіна Є.А. Удосконалення технологічних прийомів передінкубаційної обробки яєць птиці : дис... канд.. с.-г. наук : 06.02.04 / Сумський національний аграрний ун-т. – Суми, 2008. – 205 с.
12. Інкубація: Метод. посібник / В. О.Бреславець, М. І.Сахацький, Б. Т. Стегній та інші. – ІП УААН. - Харків, 2001. - С. 56.

УДК 636.2.034(477)

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МОЛОЧНОГО СКОТАРСТВА В УКРАЇНІ

Сафронова Ю.О. - магістрант

Ведмеденко О.В. – к.с.-г.н, доцент, ДВНЗ "Херсонський ДАУ"

У статті проаналізовано сучасний стан розвитку молочного скотарства в Україні. Наведено основні дані щодо наявності поголів'я великої рогатої худоби, валового виробництва молока та цін на молочну продукцію. Визначені напрями подальшого його розвитку, з метою збільшення виробництва молока.

Ключові слова: сучасний стан, поголів'я великої рогатої худоби, надій, валове виробництво молока, ціни на молочну продукцію.

Сафронова Ю.О., Ведмеденко Е.В. Современное состояние и перспективы развития молочного скотоводства в Украине

В статье проанализировано современное состояние развития молочного скотоводства в Украине. Приведены основные данные о наличии поголовья крупного рогатого скота, валового производства молока и цен на молочную продукцию. Определены направления дальнейшего его развития с целью увеличения производства молока.

Ключевые слова: современное состояние, поголовье крупного рогатого скота, надой, валовое производство молока, цены на молочную продукцию.

Safronova Y.O., Vedmedenko O.V. Current situation and prospects for the development of dairy cattle breeding in Ukraine

The article analyzes the current situation in the development of dairy cattle breeding in Ukraine. It provides essential data on cattle availability, gross production of milk and prices for dairy products. The study also determines the directions of further development of the industry with the objective of increasing milk production.

Keywords: current situation, cattle population, milk yield, gross milk production, prices for milk products.

Постановка проблеми. Молокопродуктовий сектор України є надзвичайно важливим сектором в агропромисловому виробництві. Він представлений галуззю молочного скотарства та молокопереробною галуззю, від яких залежить забезпечення населення в необхідному обсязі молочною продукцією, а також безперебійне постачання сировини на переробні підприємств. Вже протягом двадцяти років молочно галузь характеризується скороченням обсягів виробництва та споживання молока і молочної продукції, а також поступовим зростанням цін, зменшенням рівня купівельної спроможності населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розвитку молочного скотарства постійно знаходиться в полі зору науковців. Особливої уваги

заслужують роботи В.В. Мовчаренко, В.В. Гливенко [1], О.М. Шпичака[2], П.П. Руснака [3], Т.Г. Дудара [4], П.С. Березівського [5], М.М. Ільчука [6]. Багато проблем залишаються не вирішеними, а отже, як об'єкт дослідження, галузь молочного скотарства потребує детального аналізу, оцінки стану та перспектив розвитку.

Виклад основного матеріалу досліджень. Сьогодні виробництво молока стало невід'ємною складовою забезпечення національної продовольчої безпеки і підтримки соціально незахищених верств населення, а також основним джерелом добробуту та зайнятості мешканців сільської місцевості. Фактично в країні майже 76,3 % всього молока продовжують виробляти господарства населення, тоді як решта надходить від аграрних підприємств. Порівняно з минулими роками, в секторі селянських господарств населення спостерігається зниження їх питомої ваги у загальному обсязі виробництві молока. Зокрема, якщо в 2010 р. їх частка у виробництві становила 80,3 %, то в 2014-му знизилася до 76,3 %.

Пояснень цьому явищу є декілька: це і неузгоджена цінова політика основних учасників на ринку, яка суттєво знижує прибутковість та мотивацію до розвитку молочного скотарства, повільне формування системи збуту продукції і недостатня кількість обслуговуючих кооперативів, а також складна демографічна ситуація у сільській місцевості, де середній вік мешканців вже давно сягнув позначки понад 55 років за відсутності будь-яких перспектив вирішення проблеми відсутності нових робочих місць для молоді [7].

Останні дані Державної служби статистики свідчать, що на 1 лютого 2015 року у господарствах населення утримувалося близько 1747,8 тис. голів поголів'я корів, де їх чисельність становила на 6,7 % менше, ніж на аналогічну дату 2014 року, тоді як в сільськогосподарських підприємствах налічується майже в 3,3 рази менше тварин порівняно з приватними домогосподарствами, а саме 528,0 тис. голів (-6,4 % до минулого року).

А вже на 1 вересня 2015 року у господарствах населення утримується 3040,4 тис. голів, що на 5,2% менше на цю ж дату 2014 року, тоді як в сільськогосподарських підприємствах налічується 1318,5 тис. голів, що на 4,9% менше порівняно з колишнім роком (табл. 1).

Таблиця 1 – Поголів'я великої рогатої худоби в Україні*

Показник	2014 рік	2015 рік	% до 2014 р.
Загальне поголів'я ВРХ, тис голів	4663,7	4358,9	93,5
у т.ч. поголів'я корів, тис. голів	2403,2	2257,3	93,9
Поголів'я ВРХ що утримується в сільськогосподарських підприємствах, тис. голів	1386,2	1318,5	95,1
Поголів'я ВРХ що утримується в господарствах населення, тис. голів	3277,5	3040,4	92,8

*За даними Державної служби статистики України

Загалом у всіх категоріях господарств чисельність поголів'я великої рогатої худоби становить 4358,9 тис. голів, що на 6,5 % менше за 1 вересня 2014р.

Найбільше поголів'я ВРХ зосереджено у Вінницькій області — 321,2 тис. голів. Варто зазначити, що в більшості областей спостерігається його ско-

рочення. Лише Вінницькій (+4,3%), Миколаївській (+3,9%), Харківській (+0,5%), Хмельницькій (+1,7%) областях поголів'я ВРХ зросло, порівняно з минулим роком.

В Україні досить низький рівень споживання продукції – 210...215 кг в рік на одну особу. В той час, як рекомендовані Міністерством охорони здоров'я річні норми споживання молока однією особою становлять 380 кг.

Виробництво молока всіх видів протягом січня-серпня 2015 року склало 7402,3 тис. тонн, що на 4,6 % менше, ніж було вироблено за аналогічний період минулого року (табл. 2).

Таблиця 2 – Виробництво молока в Україні*

Показник	2014 рік	2015 рік	% до 2014 р.
Загальне виробництво, тис. тонн	7761,0	7402,3	95,4
Сільськогосподарські підприємства, тис. тонн	1831,4	1842,4	100,6
Господарства населення, тис. тонн	5929,6	5559,9	93,8
Валовий надій молока ВРХ, тис. тонн	1823,8	1836,5	100,7
Середній надій на одну корову, кг	3557	3710	104,3

*За даними Державної служби статистики України

Сільськогосподарські підприємства протягом січня-серпня виробили 1842,4 тис. тонн молока усіх видів тварин, що становить 24,9% від загального виробництва. Господарства населення, відповідно, виробили 5559,9 тис. тонн молока (75,1% від загального виробництва).

Не дивлячись на складну економічну ситуацію в 2014 році, молочна галузь зберегла досить позитивну динаміку зростання. У господарствах всіх категорій на 1 вересня 2015 року валове виробництво молока великої рогатої худоби становило 1836,5 тис. тонн, що на 0,7% більше проти аналогічного періоду минулого року. Середній надій на одну корову складає 3710 кг, що на 4,3 % більше, ніж в 2014 році.

Найбільше молока було вироблено с.-г. підприємствами у Полтавській області – 285,3 тис. тонн. В той час, як за відповідний період 2014-го року виробництво склало 285,4 тис. тонн. Найменше молока було отримано у Закарпатській області – 2,5 тис. тон.

В Херсонській області вироблено коров'ячого молока 27,1 тис. тонн, що на 2,3% більше за попередній рік. Середній надій на одну корову в Херсонській області склав 4166 кг, що на 0,7% менше за 2014 рік. На період січень-серпень 2015 року Херсонська та Київська області займають по Україні друге місце. Лідером за надоем на середню корову є Харківська область - 4336 кг, і третє місце належить Черкаській області – 4155 кг [8].

Однією з головних причин збереження спаду виробництва молока в господарствах населення — проблеми з його реалізацією. На початку вересня сезонне зростання цін не відбулося. Закупівельні ціни залишилися на рівні минулого місяця. Так, станом на 1 вересня, молоко екстра гатунку коштувало 5,14 грн./кг, що відповідає показникам минулого місяця. Найвища ціна за молоко даного гатунку була зафіксована в Черкаській області — 5,25 грн./кг, а найнижча — в Сумській — 5,13 грн. Молоко вищого гатунку також зберегло свої показники — 4,90 грн./кг. Найдорожче його заповували на території Харківської та Рівненській областей — 5,14 та 5,11 грн./кг, а найдешевше —

на Черкащині — 4,44 грн./кг. Лише перший гатунок за місяць додав до ціни 1 коп. — 4,74 грн./кг. Найвищу ціну за нього давали у Вінницькій області — 5,20 грн., а найнижчу — в Кіровоградський — 4,30 грн.

За даними Міністерства аграрної політики, оптові ціни на молочні продукти 21-го серпня демонстрували різноспрямовану динаміку: молоко пастеризоване — 7,82 грн./кг (+0,4%), масло вершкове — 59,51 грн. (-0,4%), сир кисломолочний (9%) — 36,88 грн. (+0,2%), а сметана — 24,07 грн. (+0,2%). Найімовірніше, в короткостроковій перспективі, ціна на молоко залишиться на тому ж рівні, або зросте на 5-8 копійок. Пожвавлення продажів можливе ближче до кінця місяця [9].

Негативно відображається на цінах і низька якість молока-сировини, яка постачається на молокопереробні підприємства. Справа в тому, що нині 65% молока-сировини надходить від господарств населення. У багатьох випадках таке молоко надходить неохолодженим з підвищеною кислотністю, забруднене, розбавлене тощо. Низька якість сировини зумовлює суттєве підвищення вартості її переробки. Для виробництва високоякісної молочної продукції із молока другого гатунку та негатурованого молока підприємства додатково проводять подвійну пастеризацію, охолодження й очищення на спеціалізованому обладнанні, що призводить до непродуктивного збільшення енергетичних і трудових затрат.

Нині підвищення цін на молочні продукти спричиняє також низький рівень використання потужностей вітчизняними молокопереробними підприємствами, через скорочення кількості молока, що надходить на промислову переробку. Як наслідок, в умовах низького використання потужностей, підвищується собівартість виробництва продукції за рахунок високих питомих постійних витрат. Не сприяє зниженню собівартості виробництва і стан виробничої бази підприємств молокопереробної промисловості. Фізичне та моральне зношення основних фондів галузі перевищує 50% [10].

Основним ринком збуту молока і молочних продуктів в Україні традиційно є внутрішній продовольчий ринок та експорт. Одним з основних каналів збуту молока є переробні підприємства, що закуповують сьогодні близько 42 % усієї виробленої в країні сировини.

Експорт молочної продукції у вартісному виразі за I квартал 2015 року склав – 41,0 млн. дол. США, проти 95,3 млн. доларів США у відповідному періоді минулого року і становить 43,0%, знизився на 54, млн. дол. США. В тому числі сирів експортовано 1,8 тис. тонн, знижено на 7,3 тис. тон, або на 80,0% до відповідного періоду 2014 року. Найбільше експортовано сиру до Казахстану – 0,8 тис. тон, знижено на 0,4 тис. тонн до відповідного періоду минулого року; до Молдови - 0,5 тис. тонн, проти 0,4 тис. тон до I кварталу 2014 року.

Молока згущеного експортовано - 12,5 тис тонн, збільшено в 2,2 рази до I кварталу 2014 року. Найбільше експортовано до Туркменістану - 1,7 тис. тонн проти 0,7 тис. тонн за відповідний період минулого року, в Грузію -1,1 тис. тонн проти 0,3 тис. тон у I кварталі 2014 року; Бангладеш - 1,1 тис. тонн, у I кварталі 2014 року продукція у цю країну не експортувалася.

Масла вершкового експортовано 1,3 тис. тонн, проти 1,5 тис. тонн, зменшено на 0,2 тис. тонн до відповідного періоду минулого року. З них до Єгип-

ту експортовано 0,4 тис. тонн, у I кварталі 2014 році продукція у цю країну не експортувалася.

Імпортовано молочної продукції на суму 9,3 млн. дол. США, проти 84,1 млн. дол. США у відповідному періоді минулого року. Обсяги імпорту знизилися на 89,0%, або на 74,8 млн. дол. США. В натуральному виразі за I квартал 2015 року імпорт сирів склав – 1,5 тис. тонн проти 4,2 тис. тонн за відповідний період минулого року. Спад становив 63,7%.

З Польщі завезено молочної продукції 0,3 тис. тонн проти 1,7 тис. тонн за відповідний період минулого, зменшено на 1,4 тис. тонн; з Німеччини завезено 0,4 тис. тонн проти 0,4 тис. тонн у I кварталі 2014 року; з Франції завезено 0,2 тис. тонн, проти 0,3 тис. тонн у I кварталі 2014 року; з Росії - 0,3 тис. тонн проти 0,8 тис. тонн до відповідного періоду минулого року.

Щодо імпорту масла, то його завезено 0,1 тис. тонн, проти – 9,0 тис. тонн у I кварталі 2014 року, зменшено на 8,9 тис. тонн. Постачальники масла в Україну: Фінляндія – 27 тонн, Бельгія -21 тонн; Франція -24 тонн; Німеччина – 20 тонн.

За I квартал 2015 року торговельне сальдо позитивне і складає 31,6 млн. дол. США, за відповідний період минулого року торговельне сальдо склало 11,3 млн. дол. США. За I квартал 2014 року 47,1% молокопереробних підприємств збиткові, рентабельність виробництва була на рівні «мінус» 4,7%. За I півріччя 2014 року 37,4% молокопереробних підприємств були збитковими, рентабельність виробництва відповідно «мінус» 0,3% [11].

Виробництво молока можна зробити прибутковим та конкурентоспроможним видом агробізнесу, але цей процес є тривалим і потребує певних інвестиційних витрат. Насамперед, у реконструкцію приміщень ферм та якісне покращення породного складу молочного стада, а також оновлення, модернізацію доїльних систем та обладнання для оптимізованої годівлі сільськогосподарських тварин. Тому необхідно спрямувати зусилля на підвищення якості молока шляхом придбання та використання сучасного доїльного та холодильного обладнання. Перспективи галузі багато в чому залежатимуть від того, наскільки реально сьогодні можна вибудувати партнерські відносини між усіма учасниками ринку, що дозволить через механізм еквівалентного ціноутворення створити необхідні економічні умови для збільшення поголів'я молочних корів за рахунок власного відтворення стада та закупівлі племінних телиць, нетелей та корів, а також зростання обсягів виробництва молока завдяки збільшенню продуктивності дійного стада. Важливо усвідомити, що побудувати в Україні конкурентоспроможну модель можна лише за умов формування оптимального співвідношення частки приватних господарств населення, сімейних ферм і спеціалізованих великотоварних господарств, що забезпечить зниження собівартості молока і підвищення ціни за рахунок вищої якості продукції [7].

Досягти максимальної реалізації генетичного потенціалу стада при мінімальних вкладеннях вдасться завдяки оптимізації технології виробництва молока, а саме: єдиній функціональній системі управління якістю кормів, мобілізації резервів організму корови (безприв'язне утримання, комфортабельні бокси, вільний доступ до води і корму, оптимальний мікроклімат); синхронізації статевого циклу корів і телиць (розроблена і упроваджена програма профі-

лактичних заходів щодо управління здоров'ям стада); правильному вирощуванню молодняка [13].

Висновки. Отже, вихід із кризового становища на молочному ринку можливий лише за умови підвищення інтенсифікації молочного скотарства, раціонального використання ресурсного потенціалу галузі, поліпшення генетичного потенціалу стада, застосування інтенсивних технологій виробництва молока, спрямованих на збільшення виробництва конкурентоспроможної продукції, у тому числі за рахунок структурних змін у виробництві молока в реформованих великотоварних господарствах і кооперативах, що розвиваються.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Мовчаренко В.В. Аналіз виробництва та переробки молока у Чернігівській області / В.В. Мовчаренко, В.В. Гливенко // Наук. вісн. Черніг. держ. ін-ту економіки і упр. Сер. Економіка. - 2010. - Вип. 3. - С. 29-33. - Бібліогр.: 5 назв. - укр.
2. Шпичак О.М. Сільське господарство України на початку та в кінці ХХ століття / О.М. Шпичак. - К. : Ін-т аграр. економіки, 2000. - 74 с. - укр.
3. Руснак П. П. Економіка підприємства / П.П. Руснак, В.Г. Андрійчук, А.А. Ільєнко, Г.В. Черевко, В.М. Микитюк; ред.: П.П. Руснак. - Біла Церква : Білоцерк. держ. аграр. ун-т, 2003. - 256 с. - Бібліогр.: С. 251-254 - укр.
4. Дудар Т.Г. Формування і розвиток системи реалізації молока та молокопродуктів [Текст] : монографія / Т.Г. Дудар, Г.Т. Дудар. - Т.: Економічна думка, 2008. - 208 с. - Бібліогр.: С. 184-207.
5. Березівський П.С. Ефективність виробництва і формування ринку продукції скотарства в Карпатському регіоні [Текст] : дис... д-ра екон. наук: 08.07.02 / Березівський Петро Степанович ; Львівський держ. аграрний ун-т. - Л., 1998. - 467 с. - С. 387-415
6. Ільчук М. М. Виробництво молока та ринок молокопродуктів / М. М. Ільчук. - К. : Аграр. наука, 2001. - 216 с. - Бібліогр.: С. 211-214. - укр.
7. Молочний сектор: реалії і перспективи. - Електронний ресурс. - [Режим доступу]: <http://www.agro-business.com.ua/ekonomichnyi-gektar/2805-molochnyi-sektor-realii-i-perspektyvy.html>.
8. Державна служба статистики України. - Електронний ресурс. - [Режим доступу]: <http://ukrstat.gov.ua/>.
9. Моніторинг цін на молоко. - Електронний ресурс.- [Режим доступу]: <http://www.milkua.info/files/3853624.pdf>.
10. Концепція ціноутворення на сільськогосподарську продукцію // Економіка АПК. - №1. - 2008. - С. 6.
11. Оперативна інформація за 1 квартал 2015 року. - Електронний ресурс.- [Режим доступу]: <http://www.ukrmolprom.kiev.ua/ua/analitika/zagalna-informatsiya/434-operativna-informatsiya-za-1-kvartal-2015r>.
12. Рентабельне молочне скотарство. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.agrosoyuz.com.ua/articles>.